

10. LA INFÀNCIA

Nins invisibles

És més que difícil conèixer els infants dels segles XIII i XIV; són invisibles en els documents del Binissalem medieval. L'alta mortalitat infantil és una característica de les dades demogràfiques a l'edat mitjana, i quan una societat percep menys probabilitat de supervivència, tendeix a dedicar menys temps i recursos als infants. Robert Fossier ens diu que del 25 al 30 % dels nins morien al néixer (2008, p. 53), i a més, que *"en las necrópolis, los esqueletos de niños pequeños que no llegan a los siete años constituyen hasta el 20 por ciento de los difuntos"* (2008, p. 59).

Les set edats de l'home. [Fig. 51]

Al'època medieval, no existia el concepte d'infància entesa com una etapa distinta de la vida, i tampoc no hi havia una disposició

sentimental exagerada vers els nins i les nines. No era una falta d'afecte paternal, sinó la influència de l'església o simplement que no hi havia el lloc ni el temps per tals apreciacions. Els pares, sobretot el pare mateix, tenien l'obligació d'ensenyar la criatura el respecte a l'autoritat, primer a l'ésser suprem, i després a les autoritats i les regles establertes a la societat. El càstig, fins i tot sever, era la manera recomanada d'inculcar al nin les actituds correctes i convenients del seu lloc al món. Els pares havien de prevenir l'entrada del mal en una criatura considerada vulnerable perquè era innocent. Ens recorda l'elecció de 'sac i sort', on la sort depenia de la mà encara incorrupte d'un nin.

La infància era curta; als set anys un nin ja formava part del món adult, ja llançat al primer esgraó del seu destí com una persona major, amb tasques i obligacions per complir. Així com el cavaller sovint aportava el seu nin a la guerra, el pagès aportava el seu a treballar al camp. Si els primers anys eren d'aprenentatge, entre els tretze i quinze anys el nin era considerat capaç de prendre decisions i assumir responsabilitats. Les nines es preparaven des de petites per a les moltes i variades tasques domèstiques atribuïdes a la dona d'aquella època sense comoditats. Quan arribava la pubertat, la nina ja era apta per ser casada.

Dos nins

Per testimoniar la condició de la infància al municipi, tan sols tenim dos judicis transcrits per Francesc Canals (2003), on figuraven dos nins desgraciats, encara que no ens consta el nom de cap dels dos. En una altra causa al mateix llibre, es robava a la filla del notari Francesc Salom un “mantel” mentre ballava a una festa.

Un nin petit entre els seus pares. Està retratat com un adult en miniatura, tal com es considerava els infants. [Fig. 52]

Judicis 2, Clam 10

(2003, pàgines 91-94)

En una causa d'agost de 1401, un llibert, Toder grec, de Ciutat, denunciava que Bartomeu Quintana l'havia “ferit e injuriat amb colps de bastó” mentre cavalcava en mula pels carrers de la vila de Binissalem per anar a santa Maria de Lluc junt amb un altre grec franc, Nicola: “atrobaren aquí

un hom lo qual dïven que es apel·lat Bartomeu Quintana, amb un infant poc que anava amb ell. Passaren prop lo dit infant però ells ne lo dit mul no el tocaren ne li feren res”.

És fàcil imaginar els carrers estrets, de terra, embossats de veïns passejant a peu o amb animals. A més, constatem que el camí de Ciutat a Lluc passava per la vila, cosa que la feia un lloc de pas i que augmentava molt el trànsit. Aquest dia un nin petit no prestava atenció i es llançà entre els peus d'un mul carregat. L'altre viatjant, Nicola, repetia que “atrobaren aquí un hom [...] que amanava per la mà un infant poc, e passaren prop lo dit infant sens que el dit mul ne aquest ne lo dit Toder no el tocaren ni li feren res”.

Tots dos testimoniar que Quintana, “acostas a aquest e dix-li «**¡oh barba merdosa! ¡Traïdor! ¿Com vas tan erradament que aquest infant has cuydat consumir?**»”

Inevitablement hi havia una dona observant l'escena des del seu portal. (Recorda la “cantonada de Narcís Massanes de la vila de Binissalem” al capítol 5)

“Valença, muller de n'Arcis Massanes [...] estant aquesta a la sua porta, ve que en Bartomeu Quintana era aquí amb un fill seu poc, que anava prop d'ell e va així mateix dos homes que venien cavalcant amb una bèstia devers Ciutat, e la dita bèstia passà damunt lo dit infant e lo dit infant caiguí en terra [...] e aquell Bartomeu [...] cridà e dix «**¡oh, per lo cul de Déu! ¿Mon fill me ha mort!**» Abaixa en terra i pres lo infant per la mà e tragué'l de sots la dita bèstia e així com airat que era amb una força de ventar que tenia en la mà, donà dos colps per les espatles a los un dels dits dos homes que cavalcava en les anques de la dita bèstia [...]”

Al judici ningú s'interessà per la salut del nin ‘poc’, que no sembla haver sofert més que un ensurt. Tampoc va ser el pare qui féu la denúncia. La causa tan sols tractava dels cops als viatjants i de si “alcuns d'ells jurà lleig de Déu” (p. 94). Bartomeu Quintana fou absolt de tota culpa (pp. 91-93).

Judicis 2, Clam 5

(2003, pàgines 71-76)

Aquest altre nin era també al camí, en el seu cas “prop lo pont d'Incha en lo terme de la parròquia de Robines [...] un jorn passades festes de Nadal” de l'any 1400, quan perdé “botifarres e carn de porc”. El nin és descrit com “un infant pech”, que podria voler dir ximple? Tanmateix, la seva mare, d'Inca “hagués comanades a un fill de edat de 7 anys alcunes botifarres e carn de porch, dient-li que les aportas a la dona, muller d'en G. Linars de Binissalem, mare d'aquesta. A cap de alcuna estona, lo dit infant torna dient que les dites botifarres e carn li eren caigudes en lo camí, no saben en qual lloc, e aquests demana-li si havia encontrat algun hom, e dix no altri sinó un catiu d'en Anthoni Costa”.

El catiu, Nicolau, admetia que “troba en lo camí reial tres tasses de botifarres i tres de carn de porc salat, e pres-los e mete'ls-se en la falda [faldó?] e anas-se'n en Ciutat [...]” mentre que el nin, interrogat, va dir que no sabia res ni havia trobat nomes un esclau al camí. Es nota que el testimoni d'un nin era admès, fins i tot si tenia una possible disminució de la capacitat intel·lectual.

La versió de l'avi, Guillem Linars, discrepava en detalls de la de la mare, “[...] lo fill d'en Jacme Balill, net d'aquest aportà a aquest alcunes xoravies, e dix lo dit infant que sa mare li havia comanades botifarres e un tros de carn de porch [...] e cavalcant amb un bèstia, on eren les dites botifarres, ell fo en casa de aquest dient-li semblants paraules: -Mossen maior, saludau molt madona e tremet-vos botifarres e aço que ha més aci. [...] e aquest porta e gorda [mira] la dita sàrria [recipient d'espart], e no hi atrobà res sinó unes poques de xoravies e dix al dit infant «**E no hi ha res! Què ses fet açó?**» E lo dit infant meravella-se'n molt e dix que no sabia ne havia vist qui les havia pres”.

La causa era per aclarir un suposat furt fet per un esclau i determinar la composició: la compensació demanada a l'amo de l'esclau. Després de quatre mesos i intervenció del veguer de la Part Forana “havent arribat a una composició, donen per cancel·lada la qüestió”.

Els infants sempre troben temps per jugar. [Fig. 53]

Com era que la mare encarregà a un nin de set anys que anàs tot sol pel camí reial plegat de perills? Era que no hi havia cap altra persona desocupada, o que als set anys qualcú ja era gran?

L'ensenyament

No tenim informació concreta sobre l'ensenyament a Binissalem en aquells temps. Probablement un prevere ensenyava la catequesi i poc més. Encara que al segle XIV a Ciutat molts homes devien saber

A la universitat. Els gests del professor indica que probablement parli d'assumptes espirituals. Podia ser una classe de teologia. [Fig. 54]

Un llibre de text amb anotacions d'estudiants. Tots els llibres eren copiats a mà. [Fig. 55]

llegir i sumar, se suposa que pocs pares consideraven útil els estudis per la poca rellevància d'un curs que preparava tan sols per ser un clergue o un buròcrata. Nota l'historiador Antoni Pons Pastor (1965, p.183)

"Nuestros lejanos abuelos consideraban la cultura cosa de clérigos, abogados y notarios y si quedaba alguna persona amante de las letras, fuera del ejercicio o de alguna de las citadas carreras, era porque la había comenzado y no la terminó. Encontrar un maestro, por entonces, era algo así como una victoria".

L'escola medieval, quasi per complet centrada en l'educació religiosa i pensada com a preparació per a la vida eterna durant l'estada a la terra, no estava adaptada als infants. Tan sols nomenes hi havia un pla d'estudis. El curs formal dels nous universitaris era difícil i pocs arribaven a completar-lo. Els estudis comprenien el *Trivium* de gramàtica, retòrica i dialèctica, seguit pel *Quadrivium* d'aritmètica, geometria, música i astronomia. La gramàtica incloïa literatura i llenguatge a través de l'estudi de textos clàssics en llatí i grec (Editor: Robert Giusepi, consultat 18.06.2012). Mossèn Gabriel Llopart ens transcriurà l'inventari de béns d'un prevere del segle XV qui havia tingut una escola a ca seva. El notari que feia l'inventari anomena

l'aula, 'un legidor', i anotava dins aquesta habitació:

"[...] en lo legidor atrobi una trona, ja usada e ben dolenta ha on lo defunt legia [...] set banchis larchis de circa deu palms, ha hon los scolans o dexables del dit defunt seyen quant lo defunt legia, tres dels quals tenien petges, tots ja usats, [...] tres trosos de taula sens petges [...] i una taula mitgensera ab sos petges, de circa vuyt palms, ja usada" (Gabriel Llopart, 1981, p. 269-70).

Llopart diu que l'escola "tenia una capacidat de una treintena de alumnos" i continua "Su biblioteca [...] arroja un total de 16 y 35 libros [...] Casi toda ella esta formada, cuando son identificables los titulos, por clásicos y gramaticos".

L'única referència documental a l'ensenyament a Binissalem que tenim es

A l'escola. Hi ha un lleó perquè la imatge és de Sant Jeroni i aquest és el seu símbol. [Fig. 56]

tracta d'una queixa, l'any 1416, de Mateu Cisternes, mestre de l'escola de Rubines, qui reclama "XII sueldos a Gabriel Bover de la misma parroquia por el trabajo de enseñar litteras a un hijo suyo" (Juan Rosselló Lliteras, 1985-87, p. 133). Podia tractar-se de literatura clàssica, però igualment podia tractar-se d'ensenyar a llegir i escriure. La família Bover, de Biniagual i Robines, era gent acomodada.

Els plets per recuperar quantitats per matrícules no pagades són l'únic rastre que ens han deixat les escoles de l'època. N'hi ha només un grapat i en la majoria de casos eren veïns d'Inca. Podia ser que els nins de Binissalem destinats a una carrera estudiessin allà.

FONTS CITADES

- _Robert Fossier, *Gente de la Edad Media*, 2008
- _Francesc Canals, *Judicis 2*, Clam 10, Clam 5
- _Antoni Pons Pastor, *Historia de Mallorca*, vol. II, 1965
- _Editor: Robert Giusepi, "Medieval Education" *The History of Education*, http://history-world.org/history_of_education.htm, consulta de 18.06.2012
- _Gabriel Llopart, "Libreros y maestros en la Mallorca medieval", *BSAL* 38, 1981
- _Juan Rosselló Lliteras, "Escuelas de gramatica medievales", *Mayurqa* 21, 1985-87

FIGURES CREANT BINISALEM

CAPÍTOL 8

- Grotesques, *Luttrell Psalter*, (1325-40) Add. Ms. 42130, ff. 155v, 47, 188v, 30r, 154r, 168r, The British Library
- [38] Jehan de Grise, *Roman d'Alexandre*, (1338-44) MS 264, 63r, Flandes, copyright, amb permís de Bodleian Libraries, University of Oxford
- [39] *Luttrell Psalter*, (1325-1340) Add. Ms. 42130, f. 54v, The British Library
- [40] <http://www.godecookery.com/clipart/clart.htm>, macabre, gallery 2, no. 33
- [41] <http://www.godecookery.com/clipart/clart.htm>, macabre, gallery 1, no. 10
Una imatge alemany del segle XV per acompanyar un llibre d'educació moral (1371-72) de Goeffry IV de la Tour Landry, un cavaller francès.
- [42] AIB, p. 54, *Atlas de les illes Balears, geogràfic, econòmic i històric*

CAPÍTOL 9

- [43] La Comtesse de Die (2), (S. XIII) ms. 854 fol. 141, Bibliothèque Nationale de France, França, Wikimedia Commons
- [44] *The Hunterian Psalter*, (vers el 1170) MS Hunter 229 (u.3.2). fol. 8r, Glasgow University Library, Anglaterra, Wikipedia
- [45] *Liber feudorum maior*, (1160-90) Arxiu de la Corona d'Aragó, Wikipedia (anglès)
- [46] *Luttrell Psalter*, (1325-1340) Add. Ms. 42130, f. 60r, The British Library
- [47] Martinus Polonus, (1409-1420) Arundel 117, f. 138 v, Alemanya, The British Library
- [48] Ed: Ramon de Penyafort, *The Smithfield Decretals*, (1300-1340) Royal 10E IV, p. 114v, The British Library
- [49] Jehan de Grise, *Roman d'Alexandre*, (1338-44) MS. 264, 75r, Flandes, copyright, amb permís de Bodleian Libraries, University of Oxford
- [50] Meister de la Cité de Dames, *La Cité de Dames*, (vers el 1410) Harley, Ms. 4431 f. 290, França, The British Library

CAPÍTOL 10

- [51] [Clipart @ godecookery.com/clipart/people/clpeop23.htm](http://www.godecookery.com/clipart/people/clpeop23.htm)
- [52] Meister des Codex Manesse, (1305- 15) UB Heidelberg, Cod. Pal. germ. 848, fol. 299r: Von Wissenlo, Alemanya, Wikipedia
- [53] Jehan de Grise, *Roman d'Alexandre*, (1338-44) MS 264 65r, Flandes, copyright, amb permís de Bodleian Libraries, University of Oxford
- [54] <http://www.hesam.paris/2014/05/14/summer-school-medieval-metaphysics-cosmologies-philosophical-heritage-liber-de-causis/>, consulta agost 2014
- [55] Priscian, *Institutiones grammaticae*, (1250-1300) bks 17 and 18, Burney 273, França, The British Library
- [56] [Clipart@ godecookery.com/clipart/people/clpeop26.htm](http://www.godecookery.com/clipart/people/clpeop26.htm)
- [57] Luca della Robbia, *Cantoria*. (vers el 1430) Museo dell'Opera del Duomo, Firenze, Wikipedia

Cantoria de Luca della Robbia. Relliu de 1430 [Fig. 57]

Creant la vila de Binissalem

Un mosaic de cent-cinquanta anys del Regne de Mallorca,
des del 1231

Pel que fa a les imatges, fotografies i il·lustracions: Atès que algunes fotografies, imatges i il·lustracions contingudes en aquesta obra han estat realitzades per tercers, la reutilització i difusió d'aquestes no està coberta per la llicència Creative Commons ni per cap altra llicència, per la qual cosa la seva utilització serà responsabilitat de la persona que en faci ús. En cas que un tercer trobàs que en aquesta obra s'ha fet un ús no autoritzat de les seves imatges, fotografies o il·lustracions pregam que es posi en contacte amb info@creantbinissalem.com per a la seva retirada o correcció.